

ANNE –BABA VE ÇOCUKLAR ARASINDA İLETİŞİM

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Yaşar

Ç.Ü. Eğitim Fak. İlköğretim Böl.
Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı

İletişim Nedir?

İletişim genel olarak bir mesaj alışverişidir. İletişim, bir kişiden (kaynak) diğer kişi veya kişilere (alıcı) bir kanal aracılığıyla bilgi aktarım süresidir. Sağlıklı bir iletişimin kurulabilmesi için bir kaynak kişi, mesaj, mesajın kodlanması, uygun bir kanal yoluyla mesajın gönderilmesi, alıcı bir kişi, alıcının mesajın kodunu çözmesi ve mesajın alındığına yönelik geribildirim vermesi süreçlerinin eksiksiz yerine getirilmesi gerekir.

İletişim kurma sürecinde birçok unsur bu akışı bozarak sağlıklı iletişim kurmayı

engellerebilir. Örneğin, kaynak kişi fiziksel olarak rahatsız olduğunda, kurduğu iletişimde sorun yaşayabilir. Ya da sorun iletişim kanalından kaynaklanabilir. Örneğin, telefonda konuşurken söylediklerimizin alıcı tarafından net olarak duyulmaması sonucunda yanlış anlamalar olabilir. Telefonda yaptığımız bir şaka, verdiğimiz mesaja beden dilimiz ve mimiklerimiz eşlik etmediği için alıcının farklı tepki doğurmasına neden olabilir. Mesajın yanlış kodlanması da iletişimin sağlıklı hale gelmesine neden olabilir. Örneğin, küçük bir çocukla konuşurken yetişkinlerle konuştuğumuz gibi karmaşık ve üst düzey ifadeler kullanırsak iletişimin sağlıklı olmasını bekleyemeyiz.

Kişiler arası ilişkilerde bireylerin bilinçli ya da bilinçsiz olarak yaptıkları pek çok davranış iletişim çatışmalarına, yanlış anlamalara ve kurulan iletişimin etkisizleşmesine neden olmaktadır. Bunlar arasında; emir vermek, öğüt vermek ve çözüm önerileri getirmek, ahlak dersi vermek, yargılamak, eleştirmek, suçlamak, sorgulamak, alaycı ya da iğneleyici davranmak sayılabilir. Bu tür davranışlar karşıdaki bireyin iletişimi sürdürmesini ve kendini açmasını

engeller. Karşıdaki bireyde anlaşılmadığı hissini yaratarak öfke ya da küskünlük gibi olumsuz duyguların ortaya çıkmasına neden olur ve çoğu zaman bu tür iletişim kuran bireyler çevreleri tarafından “zor” bireyler olarak nitelendirilirler.

Farklı Anne Baba İletişim Tarzları

Anne babaların çocuklarıyla iletişimini belirleyen ve aralarındaki ilişkiyi şekillendiren farklı anne-baba tutumları vardır. Bu tutumlar; tamamen özgürlükçü ve izin verici tutum ile tamamen katı ve kısıtlayıcı tutum arasında değişiklik gösterir.

Özgürlükçü ve izin verici anne-babalar: Bu anne-babalar çocuklarına sevgiyle yaklaşsalar da genellikle konulması gereken sınırları, kuralları koymazlar. Çocuklar içlerinden geldiği gibi davranırlar ve istedikleri şeyleri istedikleri zaman yapabilirler. Çocukların uygun olmayan davranışları çoğu zaman görmezden gelinir. Bu şekilde yetiştirilen çocukların genelde yaratıcı ve orijinal oldukları gözlemlenir. Ancak bu çocuklar ortama uymakta zorlanır, dürtülerini denetlemede ve sorumluluk kabul etmede isteksiz davranırlar.

Pasif anne-babalar: Bu tip anne-babaların beklentisi azdır ve buna bağlı olarak verdikleri tepki de minimum olacaktır. Çocukla ters düşmemek için kural koymazlar. Çocuğun kendi başına büyümesine izin verdiklerini düşünürler. Buna karşılık çocuksa, anne-babasının ilgisiz olduğuna inanır. Bu tür ailelerin çocukları genellikle sosyalleşme yeteneklerini geliştiremediklerinden ya çekingen ya sinir bozucu (bu ifadenin “ve içe kapanık” ifadesiyle değiştirilmesi gerekli) veya egoist(yerine “bencil”) olurlar ve çoğu zaman da kendilerine güven duygusundan yoksun kalırlar.

Otoriter anne-babalar: Otoriter ebeveynler itaate değer verirler. Onlara göre hayatın nasıl yaşanacağı kurallarla kontrol edilir, her şey önceden şekillendirilir. Çocuk, kendini nasıl yöneteceğini öğrendiğinden değil, ama cezadan korktuğu için itaat etmeyi öğrenir. Bu tür anne-babaların çocukları sürekli emir almayı kabullenir şekilde yetiştirildikleri için, gelecekte de kendibasına hareket edemez hale gelir ve sürekli onu bir başkasının yönetmesini bekler. (yerine “başlarına hareket edemez hale gelirler ve başkalarının yönlendirmesine ihtiyaç duyarlar”)

İlgili ve demokratik anne-babalar: Bu gruba giren ebeveynler, çocuklarına kayıtsız şartsız bir sevgi sunarlar. Ancak bunu yaparken uyması gereken bir takım kurallar belirlemeyi de ihmal etmezler. Çocuğun sorumluluk alması eğitimin öncelikleri arasındadır. Bu nedenle de çocuğa seçim yapması sağlanan pek çok fırsat sunulur ve yaptığı seçimlerin sonuçlarını yaşarken de ihtiyacı olan rehberlik verilir. Bu şekilde eğitilen çocuk, sorumluluk duygusu geliştirir, daha akıllıca (yerine “sağlıklı”) seçimler yapar, değişikliklere ayak uydurur ve kendine güveni oluşur.

İletişim Becerileri

Çocuklarıyla etkili iletişim kurmak isteyen anne babaların sahip olması gereken bazı temel becerileri vardır. Bu beceriler; dinleme becerisi, ben-sen dili ve beden dilini etkili kullanma olarak ifade edilebilir.

Dinleme becerisi

Etkin dinleme, başarılı bir işbirliği ve çift yönlü iletişim kurmak için ilk adımı oluşturmaktadır. Etkin dinlemenin amacı karşımızdaki bireyden daha fazla bilgi toplamak ve bu süreçte bireyin kendisini önemli ve anlaşılır hissetmesini sağlamaktır. İletişim sürecinde etkin dinleme, karşındaki bireyin kendisini güvenli bir ortamda hissetmesini sağlayarak kendisini daha fazla açmasını ve kendi duygu ve düşünceleri hakkında daha fazla konuşmasını sağlar. Günümüzde aralıksız çalan cep telefonları anne babanın çocuklarının söylediklerine yoğunlaşmasını engelleyebilir. Bunun yanında, dinler gibi yapmak, iletişimi kazan-kaybet tartışması olarak algılamak, sadece kendi bakış açısına odaklanarak tartışmayı kazanmaya yönelik bir tutum sergilemek, genel mesaj yerine satır aralarına odaklanmak, karşı tarafın söylediğinden çok kendi söylediklerine ya da söyleyeceklerine odaklanmak gibi etkili iletişimi engelleyen unsurlar da dinlemeyi etkisizleştirir.

Dinleme için önemli diğer unsur yüz yüze iletişimdir. Önemli konuları ya da çocuğumuzun herhangi bir sorununu yüz yüze çözmek daha kolaydır. Yüz yüze iletişim; beden dili, mimikler ve ses tonu gibi sözsüz iletişim sayesinde sadece kelimelerin yapacağı etkiden çok daha fazlasını yapar. Dinlemeyi etkin kılan beden dili mesajları vardır. İletişime

açık ve gergin olmayan beden dili mesajları çocuğu rahatlatarak anlaşıldığını ve dinlenildiğini hissettirecektir. Dinlerken hafifçe öne eğilmek ve baş hareketiyle ara sıra onaylamak etkili dinlemenin önemli göstergelerindendir. Dinlerken dikkati yoğunlaştırmayı kolaylaştıran davranışlardan ilki karşımızdaki kişi ile göz teması kurmaktır. Göz teması hem karşı tarafın ne söylediğine odaklanmamızı sağlar, hem de karşı tarafa “seni gerçekten dinliyorum ve söylediklerinle ilgileniyorum” mesajını verir.

Aktif dinleme, dinleyicinin bir yandan bilgi toplarken bir yandan da karşı tarafa ilgilendiğini göstermesine olanak sağlar. Aktif dinleme ile sadece alınan mesajları anlamak değil aynı zamanda karşımızdaki kişiyi konuşmaya teşvik etmek ve ilgilendiğini göstermek mümkündür. Bu süreç tipik olarak, empatik yorumlarda bulunmak, uygun sorular sormak ve konuşan kişinin sözlerini tekrar ifade ederek dikkati göstermek ve anlaşıldığını teyit etmek şeklinde gerçekleşir. Aktif dinleme sürecinde karşımızdaki kişinin sözlerini tekrar ederek ya da onun açıkça ifade etmediği duyguları sözcüklere dökerek bireyin kendisini daha fazla açmasını ve anlaşıldığını hissetmesini sağlayabiliriz.

Ben Dili Sen Dili

Çocuğun kabul edilemeyen davranışları karşısında, suçlayıcı, yargılayıcı, değerlendirici, eleştirici mesajları içeren dile “sen dili” denir. Sen dili çocuklara kendilerini suçlu hissettirir, suçlama, aşağılama, eleştiri gibi algılanabilir ve çocuğun direnmesine, karşı gelmesine, kızmasına ve dolayısıyla söz dinlememesine neden olur. “Ne kadar yaramazsın!”, “Hep huzursuzluk çıkarıyorsun”, “Sen zaten hep böylesin”, “Çok düşüncesizce davranıyorsun” gibi ifadeler sen diline örnektir.

"Ben" dili, kişinin o anda karşılaştığı durum veya davranış karşısında, kişisel tepkisini duygu ve düşüncelerle açıklayan bir ifade tarzıdır. Duygu ve düşüncelerimizi içtenlikle ifade etmemizdir. Başkalarıyla ilgili değerlendirme ve yorumlarımızı değil, kendi duygu ve yaşantılarımızı açıklarlar. Ben dili, çocuğun kabul edilmeyen davranışı karşısında anne babaların duygularını dile getiren, suçlayıcı ve yargılayıcı olmayan ifade tarzıdır. Ben dili paylaşımcı, iletişimci ve çocukların hoşuna giden bir dildir. Bu dil güven verir ve özgüveni artırır. Çocukları cesaretlendirir, motive eder ve arzu edilen davranışları yapmaya teşvik eder. Ben dili çocuklarda

direnç ve başkaldırmayı daha az ortaya çıkarır ve davranışın değişmesinde karşı tarafa sorumluluk verir. Ben dili başkaları hakkında değerlendirme ve yorumlamayı değil, bizim duygu ve yaşantımızı açıklar. “Odanı (iki boşluk var) toplamadığın zaman üzülüyorum”, “Seninle (iki boşluk var) birlikteyken mutluyum” gibi ifadeler ben diline örnektir.

Beden dili

Kişiler arası iletişim sadece konuşmanın ötesinde bir şeydir. Yüz ve mimik ifadelerimiz, bakış ve göz teması kurmamız, el, kol ve baş hareketlerimiz, oturuş ve ayakta duruş sırasındaki bedenin durumu ve kurduğumuz fiziksel temaslar karşımızdaki bireye mesaj verir. Sözsüz iletişimi okuma ve kullanma becerileri kişiler arası ilişkilerde çok önemli bir yer tutar.

Anne-Babalara Çocuklarıyla Sağlıklı ve Etkili İletişim İçin Öneriler:

- Çocuğunuzla ilgilendiğinizi, ihtiyacı olduğunda yanında olduğunuzu ona yardım edeceğinizi bilmesini sağlayın.
- Konuşmak için kimsenin olmadığı, sakın bir yer seçerek, konuşmalarınızı özel tutun.
- Başka insanların önünde utandırıp güç duruma düşürecek şekilde konuşmayın.
- Salak, geri zekâlı, tembel gibi aşağılayıcı sözler kullanmayın.
- Çok sinirliyseniz, yorgunsanız konuşmanızı erteleyerek daha sonra yapınız
- Çocuğunuz sizinle konuşmak istediği zaman televizyonu kapatın, gazeteyi elinizden bırakın, telefon görüşmesi yapmaktan kaçının.

- Çocuğunuzun tepesinden konuşmayın, onun düzeyine inerek göz teması kurun.
- Çocuğın olumsuz bir davranışını düzeltirken “sen” mesajı yerine “ben” mesajı verin.
- Olayların nedenini sormayın, ne olduğunu sorun.

Kaynaklar

Cücelođlu, D. (1998) *Yeniden İnsan İnsana*. İstanbul: Remzi Yayınevi.

Dökmen, Ü. (2006) *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul:Sistem Yayıncılık

Gümüşeli, A. İ. (2004) Ailenin katılım ve desteğinin öğrenci başarısına etkisi. *Özel Okullar Birliğı Bülteni*. Sayı:2/6.

Hartley, P. (1999) *Interpersonal Communication*. London and New York: Routledge